
ІВАН ОГІЄНКО Й ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

УДК 37(477.43) “1918-1920”

І.О.Кучинська

Інститут педагогіки АПН України, м. Київ

ГРОМАДЯНСЬКА ЗРІЛІСТЬ ПЕДАГОГІВ-НОВАТОРІВ В РОКИ ДУХОВНО-НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ (1918-1920 рр.)

Розглядаються громадянські погляди деяких видатних українських педагогів у роки духовно-національного відродження 1918-1920 рр.

Ключові слова: Огієнко, громадянськість, виховання, відродження, громадянська зрілість

Проблема оптимізації громадянського виховання учнівської молоді є важливим напрямком дослідження сучасної педагогічної науки. Суспільна потреба у громадянському вихованні особистості зафіксовано у низці державних документів: Конституції України, Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національній Доктрині розвитку освіти, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції громадянської освіти в школах України, Концепції позашкільної освіти та виховання. Вимогою часу та актуальним завданням вітчизняної системи освіти є утвердження громадянського виховання як пріоритетного напрямку реформування змісту навчально-виховної роботи.

Безперечно, процес розбудови й утвердження суверенної, правової, демократичної, соціально орієнтованої держави пов'язаний із становленням громадянського суспільства в Україні, що передбачає істотну трансформацію світоглядних орієнтацій та самосвідомості народу. Цей процес, в першу чергу, потребує формування громадянської культури підрастаючого покоління. Важливу роль щодо цього відіграють усі ланки системи освіти загалом і громадянське виховання та освіта зокрема.

Громадянське виховання — це формування громадянськості як інтегральної якості особистості, що дає можливість людині відчутти себе морально, соціально, політично дєздатною та захищеною. Виховання громадянина має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму — любові до свого народу, до України. Велике значення у розв'язанні цього завдання має виховання поваги до батьків, свого народу, усвідомлення своєї належності до нього як представника, спадкоємця і наступника, досконале знання рідної мови. З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, суспільна ініціативність і активність, готовність працювати для розвитку Батьківщини.

Важливе місце в громадянському вихованні посідає громадянська освіта — навчання, спрямоване на формування знань про права і обов'язки людини. Громадянська освіта тісно пов'язана з формуванням соціально-політичної компетентності особистості в суспільній сфері, що передбачає політичну, правову і економічну освіченість.

Сьогодні українські науковці, такі як О.Сухомлинська, М.Борішевський, В.Вишневський, Л.Крицька, М.Рогозін, І.Тарасенко, В.Оржехівський, С.Рябов, К.Чорна та інші, привертають увагу у своїх роботах саме до проблеми розвитку громадянського виховання, роблячи наголос на його актуальності та своєчасності.

Але вважаємо необхідним звернути увагу на те, що ідеї громадянського виховання поряд з духовно-національними ініційовалися ще у роки національно-демократичної революції (1917-1920 рр.) видатними українськими вченими-педагогами, такими як М.Грушевський, І.Огієнко, Д.Дорошенко, С.Русова, І.Крип'якевич, П.Клименко та багато інших. Робився акцент на те, що громадяни України повинні бути національно свідомі, духовно розвинені, соціально грамотні особистості. Виховання громадянина має бути, на їх погляд, спрямованим передусім на розвиток патріотизму — любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму, підкреслювали вони, повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як демократичної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини.

З патріотизмом, як відомо, органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка ґрунтується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності; історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Іван Огієнко був переконаний (завжди відстоював цю точку зору) у тому, що одним з головних показників громадянської зрілості є збереження української мови, досконале володіння нею. Адже, на його погляд, саме рідна мова — це є *“найцінніший ґрунт для духовного виховання сильного характеру”*, який необхідний у становленні громадянської зрілості.

Виходячи із розуміння важливості і значимості цінності національного виховання, Іван Огієнко завжди у своїх виступах підкреслював такі основні правила поведінки майбутнього громадянина:

- вивчай, шануй, оберігай і розвивай духовне багатство нації;
- не роби зла ні людям, ні природі, постійно розумій свій громадсько-патріотичний обов'язок перед суспільством;
- мужньо стій за віру, бо лише вірою сильний народ;
- контролюй свої вчинки, своєю совістю, честю свого народу, своїм громадянським обов'язком;
- тільки в чесній праці твоя добра слава;
- зміцнюй своє тіло, загартовуй себе, пам'ятай, що в здоровому тілі здоровий дух.

Ці правила поведінки майбутнього громадянина, на погляд педагога, здійсняться, якщо виховний процес у національній школі буде спрямований, в першу чергу, на духовно-національні та громадянські цінності.

Аналіз архівних даних переконливо свідчить про те, що І.Огієнко, Л.Білецький, С.Русова та інші викладачі Кам'янець-Подільського державного українського університету вважали, що із вступом дитини до школи значно розширюється коло її спілкування, урізноманітнюється рольовий діапазон, зростає значення навчання і праці, поступово посилюється роль власної активності особистості в її соціалізації. Ось чому, на їх погляд, в цей період, надзвичайно важливе значення надається національним поглядам вчителя, його громадянської та моральної зрілості.

Слово вчителя — це дуже тонкий інструмент, за допомогою якого, зазначав І.Огієнко, він впливає на підрастаючу особистість. Ось чому воно повинно бути рідною мовою. Дар слова — це одне з найбільших досягнень людини. Одне із важливіших завдань педагога, наголошував вчений, — систематично удосконалювати ці здібності, прагнути до високого рівня майстерності.

Педагогам та керівникам шкіл, рекомендував І.Огієнко, потрібно засвоїти важливу педагогічну істину: ефективність виховної роботи залежить від її організації, тобто не тільки від того, що роблять учні і вчителі, але від того, як вони це роблять, які форми та методи використовують та яка позиція учнів у цій діяльності.

Свій погляд на ефективність виховного процесу вчений-педагог разом з іншими педагогами реалізував у Кам'янці-Подільському (1918-1920 рр.), коли за два роки своєї керівницької діяльності І.Огієнко відкрив державний український університет, гімназію (при університеті) і понад 90 шкіл (по всьому Поділлію). Варто визначити, що педагогічну громаду Огієнко-міністр орієнтував застосувати у виховній праці духовно-національні традиції українського народу, аргументуючи це тим, що без застосування моральних, культурно-історичних здобутків минулого формування гармонійно-розвинутої осо-

бистості, громадянина, патріота не здійсниться. Саме громадянська зрілість видатного педагога була тією рушійною силою у виборі світоглядної позиції, яка відрізняла І.Огієнка поміж інших.

Список використаних джерел:

1. *Іларіон*. Мої проповіді. — Вінніпег, 1973. — 115 с.
2. *Іларіон*. Навчаймо дітей своєї української мови!: Проповіді: Вінніпег, 1961. — 64 с.
3. *Іларіон*. Наш бій за державність. Віра й культура. — Вінніпег, 1962. — 224 с.
4. *Іларіон*. Служимо своєму народові! — Холм, 1942. — 8 с.
5. *Іларіон*. Як жити на світі. Мій дарунок для молоді. — Холм, 1943. — 48 с.
6. *Куринська І.О.* Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка. — Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. — 104 с.
7. *Куринська І.О.* Духовні джерела Івана Огієнка: Навчальний посібник. — Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. — 88 с.

The civil opinions of some outstanding Ukrainian pedagogues in the years of spiritual national revival are viewed upon in the article.

Key words: Ohienko, community, upbringing, civil maturity.

Отримано: 25.05.2005 р.

УДК 371(477)(092)

Л.Л.Ляхоцька

*Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти
АПН України, м. Київ*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ АНДРАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті зроблена спроба проаналізувати андрагогічні погляди Івана Огієнка в контексті вирішення сучасних проблем післядипломної освіти в Україні.

Ключові слова: глобалізація, національний ентузіазм, дерусифікація шкіл, національна освіта, рідномовне виховання, українознавчі студії, демократизація освіти.

Національно сильний характер виробляється тільки глибокою, систематичною і послідовною національною освітою.

Іван Огієнко

Оновлення інформації, глобалізація життя призводять до того, що здобуті знання застарівають і втрачають своє значення. Ця проблема є загальнонародською і в усьому світі реалізується через систему післядипломної освіти. Нині вже не диплом на все життя, а освіта протягом усього життя стає чинником науково-технічного прогресу.